

Наталія СОЛОНСЬКА

Європейське сусідство України і Польщі

Європеїзація, цивілізація, модернізація – категорії, притаманні минулому століттю. Нова епоха несе і нові зміни. Хоча, як стверджує Фернан Бродель, історія культури не тотожна історії подій – це історія тривала та багатопланова. Це стосується, безперечно, й України та Польщі. У XXI ст. ці суверенні держави стають стратегічними діловими партнерами в усіх галузях суспільної діяльності, співробітництва. Історичною є заява Президентів Польщі та України «До порозуміння і єднання», підписана обома сторонами 21 травня 1997 р., історичним документом є Указ Президента України «Про проведення Року Республіки Польща в Україні» від 27 січня 2004 р. Думається, це буде зустрічний, консолідаційний рух культур, який відповідатиме тенденціям та динаміці загального європейського культурного процесу.

У рамках заходів Року Польщі в Україні згідно з цим Указом у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбулися відкриття книжково-інформаційної виставки «Україна – Польща: історія та сьогодення» і засідання круглого столу «Україна – Польща: європейське сусідство». Організатори заходу: Національна академія наук України, Посольство Республіки Польща в Україні, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, Інститут історії України НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Центр українсько-польських студій.

На урочистостях були присутні відомі вітчизняні вчені, громадські діячі, представники Голосіївської райдержадміністрації, працівники київських бібліотек, культурних закладів столиці України.

Особливої вишуканості оформленню виставкового залу (дизайнер Л. А. Огир) надали кортеліси та півонії, подаровані НБУВ спеціально для цих урочистостей Національним ботанічним садом ім. М. М. Гришка НАН України; молода піаністка Марія Калиновська захоплено виконала безсмертні і знайомі в усьому світі твори Фрідеріка Шопена, що послужило своєрідною увертюрою до заходу і створило теплий настрій взаєморозуміння, толерантності і доброзичливості.

Солонська Наталія Гаврилівна, канд. іст. наук, керівник культурно-просвітницького центру НБУВ.

До одвічних істин людського буття, до нашої спільної понад тисячолітньої історії на повернувшись присутніх виступ академіка-секретаря Відділення історії, філософії і права, генерального директора НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко, який підкреслив важливість заходів з огляду на проведення Року Польщі в Україні, необхідність розширення українсько-польських міжакадемічних наукових проектів, зокрема і міжбібліотечних; охарактеризував стан книгообміну між НБУВ та бібліотеками й установами Польщі, зокрема з Польською академією наук. Співробітництво з Польщею традиційне. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, починаючи від 1918 р., часу свого заснування, дотримується толерантної стратегії впродовж усього періоду своєї діяльності, плідно співпрацюючи з багатьма бібліотеками з різних країн світу. Одне з провідних місць у книгообміні посіли понад 150 установ Польщі.

Партнерами НБУВ є академії, університети, бібліотеки, інститути, архіви, наукові товариства, видавництва, центри тощо. Перспектива співпраці – безмежна та багатообіцяюча.

Головне побажання керівника найбільшої бібліотеки України: співробітництво між двома державами має розширюватися, оскільки попит на польську наукову книгу дедалі зростає, і НБУВ, зрозуміло, хотіла б одержувати літературу з Польщі в набагато більшому обсязі, ніж це має місце зараз.

Основним критерієм відбору наукової літератури в рамках книгообміну з Польщею є актуальність наукових досліджень.

Один із головних партнерів НБУВ з книгообміну є Національна (Народова) бібліотека Польщі. Між установами підписано угоду про наукове співробітництво з метою дедалі глибшого спільного вивчення польських історичних колекцій, які належать до золотого фонду світової культури. Особливе місце в цьому ряду посідає книжкова колекція останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського (1732–1798), рукописний каталог якої нараховує 15 580 томів; серед рідкісних видань – 64 інкунабули. Історично зібрання зберігається у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича, акад. НАН України Я. Д. Ісаєвич, відо-

мий історик книги, підкреслив, що попри усунення цензурних та ідеологічних обмежень стосовно книгообміну між Україною та Польщею поширення польської книги і ще більше – преси в Україні відбувається нині на неналежному рівні і не сприяє адекватній уяві про досягнення сучасної Польщі.

Директор Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди, акад. НАН України М. В. Попович, пригадуючи роки власної молодості, щиро зацікавленість тодішніх студентів польською і науковою, і художньою літературою, із жалем констатував, що наша сучасна юнь не має такої можливості читати польську літературу в оригіналі, оскільки її мало, а ту, що є на полицях, купити, як правило, дуже часто нереально через високі ціни.

На думку заступника директора Інституту історії України НАН України, д-ра іст. наук С. В. Кульчицького, українські та польські учені мають добру і міцну платформу для співробітництва. Вчений, який займається питаннями українсько-польських стосунків, зробив невеликий екскурс у минуле, пригадав свої студентські роки і жваво, щиро зацікавлення багатьох своїх однокурсників польською культурою. Цей інтерес не поменшав і у сучасного покоління української еліти. Втім, він, як і попередні промовці, вважає, що нині використано далеко не весь спектр творчих контактів.

Заст. директора Музею історії м. Києва Д. В. Малаков, відомий киевознавець, ніби «розкрив» перед зацікавленою аудиторією сторінки своєї майбутньої книги, де розповідатиметься про видатних поляків, які жили і творили в Києві (наприклад, видатний польський художник Я. Станіславський народився в с. Вільшана на Київщині). Він – автор чудових полотен «Михайлівський собор», «Парк у Києві», «Софійський собор», «Печерська лавра», «Аскольдова могила» тощо; розповів про те, що в селі Млинах Ярославського повіту в Польщі розпочалося спорудження каплиці на могилі Михайла Вербицького; передбачено, що пантеон буде завершено до 190-ї річниці від дня народження автора музики гімну «Ще не вмерла в Україні...». Ініціативу влади, наукових установ, культурних організацій Галичини підтримали органи державної влади та місцевого самоврядування Підкарпатського воєводства Польщі. Президент Центру українсько-польських студій, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук Т. І. Зарецька говорила про дійсно необмежений спектр наукових і культурних зв'язків, творчих контактів між Україною та Польщею; про роль Польщі в прискоренні процесу інтеграції України в європейський простір. Несподівані

факти навів завідувач кафедри полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д-р філол. наук Р. П. Радишевський, який розповів про широкий спектр робіт, здійснюваних керованою ним кафедрою. Тільки за чотири останні роки її співробітники підготували і видали понад десять книг. Сім із них представлено в експозиції на виставці в НБУВ.

Кілька років тому Р. П. Радишевський по суті врятував від розпорошення одну із польських бібліотек, яка збанкрутувала. Р. П. Радишевський привіз до Києва 15 тис. книг, якими із вдячністю послуговуються викладачі, дослідники, студенти.

Засідання круглого столу відкрив і вів генеральний директор НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко. Вчений ще раз наголосив, що Україна та Польща мають велике спільне історичне минуле, а український та польський інтелектуальний загал прекрасно розуміють роль добросусідських відносин між двома незалежними державами в спільному європейському домі, який теж перебуває в стадії оновлення.

Виступ директора Інституту філософії НАН України ім. Г. С. Сковороди, акад. НАН України М. В. Поповича – це результат роздумів над проблемою взаємозв'язків між двома народами, аналіз стратегії спільного шляху двох народів по дорозах ХХІ ст. Не оминув промовець увагою й питання формування іміджу українця в Польщі, яка про Україну, її високий інтелектуальний потенціал знає ще дуже мало.

До обговорення складних проблем, аналізу загальнолюдських цінностей звернувся і директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, акад. НАН України Я. Д. Ісаєвич. Вчений підкреслив велику роль Польщі у подоланні «залізної» завіси. Саме ця країна робить так, щоб у сьогоднішньому варіанті цього бар'єру робити «дірочки» для створення її дедалі повної прозорості.

Початки сусідства і співпраця сусідніх слов'янських народів, кордон між якими проходив по річці Буг, як підкреслив Я. Д. Ісаєвич, сягає корінням в епоху Мешка I (960–992), Болеслава I Хороброго (967–1025) та Ярослава Мудрого (976–1054), у часи Київської Русі. Академік нагадав і про династичні зв'язки між Польщею та Київською Руссю (Казимир I Мечиславович Відновник (1016–1058) був одружений на Добронезі). Польща вступила в союз з Київською Руссю в 1039 р. і підтримувала його до 1047 р.

Відверто про проблеми між Польщею та Україною говорив д-р іст. наук С. В. Кульчицький. Він наголосив, що наша спільна історія – це конфлікти

і війни, які не відповідають рівню європейської цивілізації. Завдання Українсько-Польської Комісії з історії та географії, в якій учений активно і ревнотно працює, полягає в тому, щоб у навчальних підручниках не було неправди; не було викривленого уявлення про історію стосунків; працюємо також над підготовкою спільного підручника з історії; члени Комісії мають стежити за тим, щоб не пропустити випадки так званої картографічної агресії.

Канд. екон. наук, доц. Київського національного економічного університету В. А. Студинський порушив актуальну проблему стану освітнього ринку України і Польщі і шлях до інтеграції та ін. Питома вага освітнього ринку України у світовому освітньому ринку становить 2,5%. Це дуже високий відсоток. Наша країна виглядає дуже потужно, оскільки в ній діє 303 вищих навчальних заклади. Однак сьогодні проблема полягає в тому, що не вироблено виваженої інтеграційної політики. Не виважений і фактор стратегічної присутності на ринку. Це не пов'язано з отриманням прибутку, але вельми принципово для будь-якої країни.

Україна і Польща, підкреслив доповідач, мають практично однакові структури освіти, це спрощує шлях до інтеграції. Україна, на думку В. А. Студинського, може інтегруватися в Європу тільки через Польщу, однак сьогодні вона мало знає про Україну, а Україна, відповідно, про неї.

Учений секретар Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук О. С. Рубльов докладно охарактеризував не тільки спектр досліджень Інституту з полоністики, а й підкреслив їх специфіку; спинився на огляді спільних з ПАН міжнародних конференцій (2002, 2003 рр.), що вже стали традиційними. Особливу увагу доповідач приділив науковому доробку відомого полоніста Павла Михайловича Калишчеська, про складнощі видання його унікальної роботи «Прогресивна польська еміграція» (наприкінці 50-х років ХХ ст.). У повному обсязі цю працю, затверджену до друку вченою радою Інституту історії АН УРСР, тоді до друку допущено не було.

У своїй доповіді «Українсько-польські літературні взаємини доби ренесансу і бароко» зав. кафедри полоністики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д-р філол. наук, проф. Р. П. Радишевський висвітлив позитивні моменти в історії поляків та українців. Він підкреслив, що вся польська література була б неможлива без сарматського міфа, який, зокрема, об'єднав польський і український народи. Активно використовували його в своїх творах Длугош та Бельський. Проф. Р. П. Радишевський розповів про українсь-

кого патріота польського єпископа Йосипа Верещинського, котрий уболівав за занедбану Софію Київську; організував у Фастові друкарню; написав працю про те, як створити оборонну лінію запорозьким козакам; центри міщанської літератури Краків, Замостя, де вчилася українська молодь.

Провідний науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, канд. філол. наук Л. В. Вахніна передала учасникам круглого столу вітання від голови Державної служби контролю за переміщенням мистецьких цінностей через державний кордон України, д-ра мистецтвознавства О. К. Федорука (він мав виступити на засіданні з доповіддю, але з поважних причин не зміг бути присутнім) і розповіла про напрацювання Інституту в галузі полоністики. Його співробітники підтримують ці дослідження на високому рівні, починаючи з 20–30-х років минулого століття, з праць Климента Квітки, Курила (чимало його праць, на жаль, досі не опубліковано), Максима Рильського. Саме завдяки останньому і почали розгортатися дослідження з полоністики. Дедалі поглиблюється співпраця з Інститутом літературних досліджень ПАН, з Інститутом мистецтвознавства ПАН. Є спільні договори, спільні наукові видання; планується видати спеціальні номери професійних видань, обов'язково присвячені Україні та Польщі.

Доповідачка розповіла про цікаві факти діяльності Польського народознавчого товариства, біля джерел заснування якого стояли Іван Франко, його дружина Ольга, Філарет Колесса.

Докторант Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук Ю. К. Савчук ознайомив учасників круглого столу з потенційними можливостями музейного співробітництва, що є дієвим інструментарієм українсько-польської співпраці; а заст. директора з наукової роботи Музею історії м. Києва Д. В. Малаков висвітлив історичний діапазон теми «поляки в Києві» (зазначимо, він, як і всі учасники засідання, добре володіє польською мовою, котра дуже часто звучала у виступах).

Із зацікавленням було прослухано доповіді зав. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, доц., канд. іст. наук Г. І. Ковальчук «Про підготовку наукового видання «Світ, розглянутий по частинах» (пер. з пол. мови письменника В. О. Шевчука) (введення в науковий і культурний обіг раритетного видання з фондів НБУВ); старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук С. О. Булатової «Рукописи родових фондів польського походження в зібранні Інституту рукопису НБУВ»; старшого наукового співробітника, канд. іст. наук

І. О. Римарович – «Огляд польських стародруків XV–XVIII століть у відділі стародруків і рідкісних видань НБУВ»; старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України, канд. іст. наук Т. І. Зарецької – «Українські сторінки біографії Юзефа Пілсудського» (тема, над якою дослідниця працює протягом кількох років, і невдовзі прискіпливий читач зможе ознайомитися з її монографією, котра в цьому році вийде друком); гол. бібліотекаря відділу комплектування іноземною літературою НБУВ А. К. Ятченко – «Сучасний стан книгообміну Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими інституціями Польщі» (доповідачці було задано чимало запитань з особливостей комплектування і можливостей замовлення іноземної літератури, на які вона професійно відповіла); старшого наукового співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, канд. політ. наук Г. І. Зеленько – «Українсько-польське сусідство в контексті євроінтеграції», цю тему продовжив, але, аналізуючи проблеми під власним кутом зору і висловлюючи власне бачення ситуації, учений секретар Інституту європейських досліджень НАН України С. В. Стоєцький; порадували своїми глибокими і оригінальними дослідженнями й літературознавці та мовознавці: заступник зав. кафедри слов'янської філології Українського славистичного університету, канд. філол. наук Н. Г. Сидяченко («Сучасний польсько-український художній переклад»); наукового співробітника Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, канд. філол. наук Н. О. Лисенко («Україніка в паризькій «Kultur»»); член Національної Спілки письменників України Н. Мориква («Польська тематика в творах Степана Чарнецького»).

Відбулися презентації наукових праць: Федорук О. К. Українсько-польські взаємини XIX–XX століть; Київські полоністичні студії (5 томів) (представила Л. К. Вахніна); збірка наукових праць у двох частинах «Україна і Польща. Стратегічне партнерство на зламі століть. Історія. Сьогодення. Майбутня перспектива»; Сергійчука В. І. Поляки на Волині у роки Другої світової війни та його ж «Український здвиг: Закерзоння. 1939–1947» (представила співробітник Київського національного університету імені Тараса Шевченка канд. іст. наук В. М. Пискун).

Чимало літератури з полоністики учасники круглого столу подарували НБУВ.

В експозиції книжково-інформаційної виставки, розгорнутої в НБУВ, широко представлено літературу з фондів Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського з історії Польщі, її культури, науки, освіти як частини колекції полоніки та масиву полоністики. Засобами книжкової виставки та наукової бібліографії відображено зовнішню політику країни, її міжнародну стратегію, орієнтацію на толерантність, процеси творення, співробітництва, на досягнення повного взаєморозуміння між Україною та Польщею.

Матеріали та документи виставки віддзеркалюють роль Польщі в загальноцивілізаційному процесі, значення інтеграційних процесів та співробітництва між народами Польщі та України на сучасному етапі, у формуванні і побудові спільного інтелектуального та культурного простору.

Наукова концепція виставки спрямована на подальше плідне співробітництво держав у всіх галузях суспільної діяльності, поглибленню, розширенню, урізноманітненню стосунків між країнами, чия історія близька, подібна, інколи надзвичайно складна, проте завжди значна. Для експозиції відбиралася література, яка має солідний науковий апарат, ґрунтовну бібліографію і може слугувати базою і дороговказом для подальших наукових пошуків.

В експозиції представлено такі види наукових видань: книги, журнали, збірники, брошури, картографічні видання, малотиражні публікації; довідкову літературу (енциклопедії, словники, бібліографічні матеріали).

У фондах НБУВ сформовано масив літератури з історії, філології, етнографії, економіки, політики, книгознавства, культури Польщі тощо. Це розкішне зібрання відображено в експозиції. Її засобами максимально повно розкривається історія, економіка, культура, наука тощо – тобто всі сторони життя країни; виокремлено об'єднуючі фактори в історії та культурі України та Польщі.

Виставка «Польща. Історія та сьогодення» (представлено понад 700 одиниць збереження) включає розділи: Історія (підрозділи: загальні праці; джерела та література з історії Польщі до кінця XVIII ст.; джерела та література до історії Польщі XIX – початку XX ст.; джерела та література до історії Польщі в XX ст.; джерела та література до історії Польщі XIX ст.); Економіка; Польща на міжнародній арені; Наука; Культура (підрозділи: релігія, література; музика; архітектура; живопис; народне мистецтво); Поляки в історії України; Українці в історії Польщі; Україна – Польща: співробітництво; Творення; Інтеграція; Довідкова література.

На виставці виокремлено розділ, присвячений видатним полякам і їхньому внеску в історію люд-

ства. Так, наприклад, на експозиції представлено літературу, в якій розповідається про всесвітньо відомого польського композитора Фрідеріка Шопена; двічі лауреата Нобелівської премії (1903 та 1911 рр.) фізика Марію Склодовську-Кюрі; видатного кінорежисера Анджея Вайду; лауреата Нобелівської премії (1983), державного діяча Леха Валенсу; великого польського скрипаля та композитора Генріка Венявського; видатного сучасного композитора Генріка Миколая Гурецького; знаменитого польського астронома, діяча, лікаря Миколая Коперніка та його праці; відомого письменника-фантаста Станіслава Лема та його книги; лауреата Нобелівської премії (1980), літератора Чеслава Мілоша; видатного польського поета Адама Міцкевича та архівні документи з фонду НБУВ з помітками на полях нот, зроблених рукою майстра; одного з найбільших постів, драматурга, художника Ципріяна Каміля Норвіда та його вірші; видатного композитора та дирижера Кшиштофа Пендерського; лауреата Нобелівської премії (1924), письменника Владислава Реймонта; лауреата Нобелівської премії (1905), письменника Генріка Сенкевича; великого поета та драматурга Юліуша Словацького та його доробок; лауреата Нобелівської премії (1996), польську письменницю Віславу Шимборську та її вірші тощо.

Не можна оминати увагою, звичайно, рідкісні видання. Наприклад, «Псалтир рифмотворну» (1680), що належить перу Симеона Полоцького, першого в Україні поета та драматурга, котрий писав польською, латинською, церковнослов'янською мовами.

Матеріали виставки допомагають краще зрозуміти місце Польщі в загальноцивілізаційному про-

цесі, відображають місце і значення польської культури в процесі формування загальноукраїнського культурного простору.

Співробітниками культурно-просвітницького центру НБУВ готується до друку каталог виставки.

Нове століття породжує нове культурно-інформаційне середовище і нові форми співіснування в ньому. Український і польський народи, зберігаючи свої непересічні національні цінності, свою багату оригінальну і неповторну культуру, на принципах толерантності мають, як нам видається, будувати добросусідські мости такої міцності і з такої «породи», що повинна витримати будь-яке навантаження поточного тисячоліття. Це відповідає інтересам усього цивілізаційного кола, всього суспільства, в якому змінилася соціальна структура, національне усвідомлення, пріоритети, просторово-часові орієнтири, хоча й українська, і польська культура з огляду на особливості власної конкретної історії переживають спільний для мислення ХХІ століття складний і, зрозуміло, неоднозначний процес формування нового сприйняття реальності.

Заходи, які проходили в НБУВ на високому науковому рівні, ще раз засвідчили те, що нині українська і польська спільноти, співіснуючи в одному культурному слов'янському просторі, продовжують творити свою історію, свою культуру, зберігаючи власну окремішність, трансформуються та органічно вписуються в усі загальноєвропейські процеси. Докладається чимало плідних зусиль, щоб обидва народи, і в цьому роль науки, книги, бібліотек непересічна, змогли швидше подолати стереотипи, об'єктивно і неупереджено оцінити історію і будувати на цій основі нове середовище спільного існування.

Наукові події у бібліотечній співдружності СНД

27–28 жовтня 2004 р. у м. С.-Петербург у штаб-квартирі Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав відбудеться міжнародна конференція «Інформація як суспільне надбання: забезпечення доступу в бібліотеках». Організаторами цього наукового заходу виступають Міністерство культури і масових комунікацій Російської Федерації, Російська національна бібліотека, Міжпарламентська асамблея держав-учасниць СНД, Парламентська бібліотека РФ, Російська бібліотечна асоціація. Основна мета проведення конференції – обговорення комплексу проблем, пов'язаних з формуванням оптимальних

моделей інформаційних взаємовідносин суспільних і державних інституцій та окремих членів суспільства, визначенням ролі суспільно значущої інформації у формуванні інформаційного суспільства. В рамках конференції Парламентська бібліотека РФ проведе фокус-семинар «Парламентські бібліотеки в інформаційному суспільстві: проблеми доступу та організації збереження державної інформації».

Детальна інформація про конференцію та реєстраційна форма представлені на сайтах Російської національної бібліотеки www.nlr.ru, Російської бібліотечної асоціації www.gba.ru.